

Енергийни цели и енергийна политика

П. Цветанов, Г. Стоилов, Л. Аджарова, Г. Босев

Резюме: Докладът представлява тезисно изложение на актуални проблеми при развитието на националния енергиен сектор. В него са включени синтезирани констатации и предложения за държавна енергийна политика, осигуряваща устойчиво развитие на страната.

Summary: The paper presents thesis description of actual problems facing development of the national energy sector. We include there synthesized conclusions and suggestions for a state energy policy which provide for sustainable national development.

1. Енергийни цели.

1.1 Енергийната политика на Европейската общност

Европа е пред три основни предизвикателства: изменение на климата, растяща зависимост от вноса на енергоресурси и високи енергийни цени. Новата европейска енергийна политика цели ограничаване изменението на климата, сигурност и конкурентоспособност на енергетиката за икономически ръст, работни места и приемливи цени за потребителите. Тези глобални цели обхващат няколко взаимосвързани проблемни области [1] резюмирани в [2], символизиращи в популярните цели 20/20/20 и узаконени чрез правната рамка на европейския енергиен пазар т.н. Трети енергиен пакет.

1.2 Национални цели за устойчиво развитие.

През последните години няколко международни институции разработиха индикатори за устойчиво развитие. В [2] са показани десет от тях за България, европейски и съседни страни. Къде е България?:

- С национален доход (БВП/жител) от 3 270 евро/жител България е една от най-бедните държави в Европа (Австрия - 31 007 евро/жител, Дания - 40 077 евро/жител, Франция - 28 505 евро/жител, Германия - 28 210 евро/жител, Италия - 25 114 евро/жител, Гърция - 19 087 евро/жител, Унгария - 8 938 евро/жител, Турция - 6 152 евро/жител);
- С 1 090 кг н.е./1000 евро България е най-енергоемката страна в ЕС, съответно 7.46; 6.81; 6.37; 6.81; 7.41; 6.12; 2.62; 4.7 пъти по-енергоемка от Австрия, Дания, Франция, Германия, Италия, Гърция, Унгария или Турция;
- При национален доход (БВП/жител) в пъти по-малък от дохода в Италия, Гърция, Унгария или Турция, България потребява съпоставимо или повече първична енергия в т н.е./жител от тези страни;
- България е една от най-зависимите страни по отношение на вноса на енергийни ресурси в Европа (71.6%).

Анализите показват изоставане на България с десетки години по основни енергоикономически показатели за устойчиво развитие. Изпълнявайки енергийната политиката на ЕО, наред с огромния път, който трябва да извърви в икономическото си развитие, България следва да насочи усилията си и към няколко взаимосвързани национални цели: намаляване на енергоемкостта; намаляване на енергийната зависимост; оптимизиране структурата на енергийния баланс; подобряване производствената структура на енергетиката; пренасочване на държавните ресурси от екстензивно развитие на енергетиката към проблемите на обществото, конкурентоспособността на икономиката и социалния статус на масовия потребител.

2. Актуални проблеми на енергийната политика

2.1 Преоценка на енергийната стратегия и политика на страната

Енергийната стратегия на една страна обикновено съдържа основните количествени измервания на перспективните енергопотребности, енергиен баланс, ресурсно и технологично развитие, енергоикономически показатели, инвестиционна, екологична, инфраструктурна и други политики за предстоящите 20 – 30 г. Съществуващата стратегия от 2002 г. не съдържа количествена визия за развитието и всъщност е четиригодишен план за пазарна реформа и приватизация в енергетиката без индикативни цели. Като резултат:

- Продължи екстензивното развитие на електроенергетиката с държавни гаранции. Вече са изхарчени над 1 млрд. евро за обекти с недоказана ефективност и негативно влияние върху сигурността на страната. Изследванията в [2] показват, че при брутно потребление към 2020 от 37 754 ГВтч, излишъкът възлиза на 38 268 ГВтч или 101,36%. България никога не е изнасяла повече от 7-8000 ГВтч/год. (При анализа на тези излишъци следва да се има предвид, че износът на електроенергия след 2006 не се извършва от НЕК, а от други външни търговци в ущърб на националния потребител. Традиционният дефицит на Балканите вече се превръща в средно-срочен излишък. От друга страна, за България, внасяща над 70% от енергийните ресурси, не е рентабилно да строи нови мощности за износ на електроенергия.) Препоръчителен сценарий, при който резервните мощности са сведени до разумното ниво около 20%, означава спестени инвестиции от 14,4 милиарда евро до 2020 год. и 16,6 милиарда евро до 2030 г.-огромни средства, с които може да се повиши енергийната ефективност, да се модернизира и поевтини енергийното обслужване на обществото, да се обнови сградния фонд, да се подобри образованието и здравеопазването.
- Не бе постигнато повишаване на енергийната сигурност чрез диверсификация на вноса на енергоресурси, не бе подобрена структурата на енергоносителите и енергийната ефективност в производството, преноса и разпределението на енергия;
- В стратегията въобще не бе поставена задачата за интегрирано енергийно планиране на енергопотребностите (включващо енергийна ефективност) и енергодоставянето;
- През този период бяха реализирани редица непрозрачни приватизации, сред които и разпродаването на електроразпределителните дружества. И досега не са известни мотивите на тези приватизации и клаузите на договорите.

2.2 Повишаване на енергийна ефективност.

За конкурентноспособността на икономиката и благополучието на потребителя е необходимо неколкостранно по-голямо повишаване на енергийната ефективност от препоръчаните от ЕС 20%. По-нататъшното развитие на дейността в енергийната ефективност може да бъде видяно в няколко направления:

- разширяване на стимулите на държавната политика от преобладаващата понастоящем сфера на крайното енергопотребление и към процесите на основни енергийни трансформации, пренос и разпределение на енергия
- по-нататъшно развитие на вече утвърдените и набеязани програми към оценка на влиянието им върху подобряване на специфичните коефициенти на горива и енергия за съответните производства и дейности, което е основа за активно прогнозиране отдолу – нагоре на перспективните енергопотребности на страната и за интегрирано енергийно планиране в България.
- преодоляване на прекалената централизираност и постигане на децентрализация при политиката за енергийна ефективност

Успехът на цялостната политика в областта на енергийната ефективност в силна степен зависи от това доколко тя ще прерасне в приоритетна част на общата енергийна политика на страната.

2.3 Повишаване на енергийна сигурност.

- **Каква е енергийната зависимост на България?** В проекта за Национална енергийна стратегия на България до 2020 г. (<http://www.mi.government.bg>) в частта за енергийна сигурност, на стр. 9 съседстваха следните първи две изречения: „България осигурява над 70% от брутното си потребление от внос. Статистическият индикатор за енергийна зависимост е значително по-нисък - 46,6%, поради методиката, използвана от Евростат, която приема ядрената енергия за местен източник“?! Това за съжаление не е печатна грешка. Сега, когато Европа приема енергийната зависимост като един от основните проблеми на енергийната сигурност, цялото недоразумение с ядрената енергетика (*колкото повече ядрена зависимост - толкова повече енергийна независимост!!*) води до манипулации в анализите, медиите и обществото.
- **Диверсификация на вноса на енергийни ресурси.** С изключение на присъединяването на електроенергийната ни система към УСТЕ, както и изграждането на електропровода между България и Македония за последните 6 - 7 години практически нищо не беше постигнато от набелязаното повишаване на надеждността на енергийните доставки. Приемането на България в ЕО и газовата криза дадоха силен тласък за активизиране на дългосрочна политика към реализация на нови стратегически енергийни проекти през територията на страната: „НАБУКО“ и „Южен поток“, а също на реверсивни газови връзки със съседни страни. Остава въпросът кога ще има практически резултати?
- **Развитие на производствената структура на националната енергетика**
  - **Използване на конвенционалните национални енергийни ресурси.** След рехабилитирането и изграждането на сероочистващи съоръжения, ТЕЦ „Марица-изток 2“ и ТЕЦ „Марица-изток 3“, заедно с новоизградената ТЕЦ „Марица-изток 1“ могат да произвеждат до 20 ТВтч електроенергия годишно при съответствие с нормативните ограничения за опазване на околната среда. ТЕЦ „Бобов дол“ е със значителен остатъчен ресурс и би могла на бъде да бъде рехабилитирана и съоръжена със сероочистващи инсталации. Задължителна стъпка при разработването на енергийната стратегия е инвентаризиране на всички налични електропроизводствени мощности: АЕЦ „Козлодуй“ – до 14 ТВтч годишно, ТЕЦ „Варна“ и ТЕЦ „Русе“ (след смяна на горивната база и екологизиране на производството) – до 5,3 ТВтч годишно; топлофикационни и промишлени електроцентрали – до 3,3 ТВтч годишно, ВЕЦ с изравнители на течащи води – до 3,6 ТВтч годишно. Наличният потенциал от 46,2 ТВтч годишно е достатъчен да покрие електропотреблението до 2020 г и ще се конкурира с ръста на водни, вятърни, биомасни и слънчеви, както и високоефективни комбинирани електроцентрали.
  - **Възобновяеми енергийни източници.** Ресурсните, технологичните, законодателните и ценовите проблеми на ВЕИ заемат важно място в дейността на енергийните институции, неправителствените организации и фирмите в страната. Те са обект на национална програма 2005-2015г., на редица форуми, включително на енергиен форум 2009 [3,4,5], както и на изследвания на обществената им цена в развитието на електроенергетиката до 2030 г.[2]. Важни етапи на по-нататъшното развитие на политиката за ВЕИ е изработването на реален Национален план за действие в т.ч. перспективна оценка на ролята на биомасата в енергийния баланс, както и разработване и внедряване на програма за осигуряване гъвкавостта на ЕЕС при въвеждане на голям размер възобновяеми електроцентрали.
  - **Развитие на газоснабдяването.** Изоставането на битовата газификация е един от основните недостатъци на структурата на енергоносителите и фактор за ниската енергийна ефективност на страната. България се нуждае от разработване и ускорено

развитие на газоразпределителна мрежа. развитието на газоснабдяването е пряко свързано с диверсифициране на вноса на газ в страната.

2.4 Либерализация на енергийните пазари и конкурентноспособност на националната енергетика

На 22 април 2009, след повече от тригодишни „дискусии“, Европейският парламент прие с голямо мнозинство законодателните текстове от третия енергиен пакет за либерализацията на електроснабдяването и газоснабдяването в ЕО. Създава се европейски регулаторен орган, който ще регламентира функционирането на европейската енергийна система. Държавите членки ще разполагат с година и половина, за да се приспособят към новите правила. България следва да измени пазарния си модел и да се концентрира към конкуренцията с производителите от останалите балкански страни.

- **Ще бъде ли националната електроенергетика конкурентноспособна?** Това никога необсъждано и неизследвано досега предизвикателство налага преоценка на досегашните етапи на деагрегация, приватизация и развитие в енергетиката. Пълната либерализация на енергийните пазари на електроенергия и природен газ, финансово-икономическата криза, намаляващите енергийни потребности и неясните ценови равнища, ресурсната политика и поведение на големите „играчи“ на Европа и съседните страни създават **нова среда за функциониране и развитие на националната електроенергетика**. В краткосрочен план в условията на толкова неопределености следва да се избират действия, печеливши при всички сценарии („win-win“ стратегия). За България това значи съсредоточаване на значително по-големи ресурси във всички области на енергийната ефективност и ВЕИ, модернизация на съществуващи мощности и пълен отказ от развитие с нарастващи пазарни, икономически и социални рискове от крупни енергийни проекти за износ на електроенергия.
- **Либерализация на националния газов пазар.** Поради единствения доставчик през единствената тръба либерализация и конкуренция в газовия пазар в България е практически невъзможна. Националните интереси изискват преди всичко привличане и на други доставчици на газ, при това конкуриращи досегашния единствен доставчик в газоснабдяването на страната. Само тогава комбинираното централизирано или разсредоточено топло- и електропроизводство може да окаже благоприятно въздействие върху националните потребители

2.5 Енергийна стратегия за близките 20-30 години

Разработването на такава стратегия трябва да бъде основано на **няколко изходни предпоставки:**

А) Отказ от екстензивно развитие и от наслоявания от години мит „България: енергиен център на Балканите (на Югоизточна Европа). Ресурсни, финансови и икономически съображения са представени подробно в [2]

Б) Преориентация на приоритетите в енергетиката от екстензивно развитие към енергийна ефективност. Беше вече отбелязано, че добре поставената организационна дейност в тази област понастоящем обхваща предимно сферата на крайното потребление. В същото време доминиращата част от първичните енергийни ресурси в енергийния баланс на страната преминават през преобразования, които обаче са извън програми за енергийна ефективност;

В) Обхващане на цялата енергетика в стратегията. Това включва всички процеси и системи на добива, преработването, енергийните преобразувания, преноса, разпределението и използването на горива и енергия, които трябва да бъдат третирани като единно цяло. Реализацията на такъв подход (интегрирано енергийно планиране – ИЕП) е световна практика и е гаранция за обосноваване на енергийното развитие, конкурентноспособна енергетика и икономика и социална приемливост от обществото.

Г) Съчетаване на интересите на България с новата енергийна стратегия на ЕО, насочена към устойчиво развитие, енергийна сигурност, конкурентоспособност, обслужване на обществото и свързаното с тези цели намаляване на енергийната зависимост, повишаване на енергийната ефективност, развитие на единен европейски енергиен пазар, либерализиране и прозрачност на електроенергийните и газовите пазари, диверсификация на енергийните доставки и развитие на междусистемните връзки на електроенергетиката и газоснабдяването.

Д) Развитие на производствената структура и мрежите на електроенергетиката и газоснабдяването за преодоляване на затрудненията от мащабно въвеждане на ВЕИ и за подобряване структурата на енергийния баланс на страната.

Е) Включване в енергийната стратегия на бързо развиващата се световна тенденция за хоризонтално интегрирани енергоснабдителни (включително ВЕИ) и енергопотребителни системи на местно и общинско равнище – процес, свързан и с децентрализацията и демократизацията на държавното управление.

Заклучение

Последното десетилетие показва, че енергетиката не може и не следва да се управлява без целеви ориентири за устойчиво развитие. Авторите представят за обсъждане цели и основни насоки за енергийна политика, насочена към устойчиво развитие на държавата.

Литература

1. Communication from the Commission to European Council and European Parliament “An Energy Policy for Europe“ {SEC (2007)}, Brussels, 10.1.2007 COM (2007) Final
2. Цветанов П., Г.Стоилов, Л.Аджарова, Т. Манойлова, Г. Босев, Електроенергетиката на България-развитие и обществена цена, Българска академия на науките, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, декември, 2009, електронната версия на книгата е достъпна на http://www.eap-save.eu/index.php?id_page=64
3. Шушулов К., ДКЕВР. Възобновяеми енергийни източници в условията на либерализиран пазар на електрическа енергия. Национално съвещание „Варна“, 25-26 март 2009;
4. Електроенергиен системен оператор ЕАД, Особенности на управлението на ЕЕС във връзка с присъединяване на вятърни електрически централи (ВяЕЦ), Енергиен форум „Варна“, 17-20 юни 2009;
5. Тодорова К., МИЕ, Предложение за изменение на закона за възобновяемите и алтернативните енергийни източници и биогоривата, Национално съвещание „Варна“, 25-26 март 2009